

BUCUREȘTII DE ALTĂDATĂ
Vol. I

CONSTANTIN BACALBAȘA

Bucureștii de altădată

Vol. I
(1871–1877)

Ediție îngrijită și note de
Aristița Avramescu și Tiberiu Avramescu

Ediția a II-a,
revăzută și întregită

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI (2013)

Propunerea Editurii Humanitas de a reedita cele trei volume din *Bucureștii de altădată* de Constantin Bacalbașa, apărute începând din întunecații ani 1987-1988, ne-a bucurat, și totodată, ne-a întristat reamintindu-ne de condițiile mizerabile de lucru oferite de regimul totalitar nu numai intelectualilor.

La îndemnul lui Valeriu Râpeanu, exigentul director al Editurii Eminescu de atunci, editură care începuse să publice programatic, cu consecvență, multe dintre lucrările fundamentale ale culturii române, am început, prin anii 1983, împreună cu soția mea, Aristița Avramescu (decedată în mai 2012), documentarea extrem de anevoioasă în vederea reeditării volumelor memorialistice ale lui Constantin Bacalbașa, reeditare care presupunea verificarea fiecărei afirmații a autorului cu presa timpului și *Monitorul oficial*, cu lucrări de sinteză din diferite domenii (istorie, literatură, teatru, muzică, economie etc.), cu alte volume de amintiri și de documente etc.

Credem că nu este lipsit de interes să amintim, mai ales pentru cititorul de azi, mai puțin informat despre condițiile de lucru inumane de la Biblioteca Academiei din București, ca, de altfel și de acasă; în sălile bibliotecii, iarna, temperatura cobora deseori la 4-5 grade (plus) și se studia cu paltonul pe umeri, cu căciula pe cap și mănușile pe mâini; custodița de la catedră, mai fericită, își așeza la picioare un reșou, cu riscul să fie demascată pentru sabotarea economiei naționale (la Editura Minerva, o dactilografă mai inventivă își adusese de acasă o pereche de mănuși de lână, cărora le tăiasе vârful degetelor – și astfel putea să dactilografieze fără să-i degere mâinile). Seara, în jurul orei 22:00, când biblioteca se închidea, ieșeam cu bunul meu amic Z. Ornea în curtea spațioasă din fața Academiei Române, dar adeseori, când să trecem în Calea Victoriei, un securist dintre mulții plantați pe stradă ne întorcea cu o voce răstită: „Tovarăși, intrați în curte și stați cu spatele“. La ora aceea se întorceau în trombă de la Comitetul Central, unde osteniseră pentru fericirea poporului, „tovarășa“ și „tovarășul“, fiecare într-o altă mașină și la oarecare interval. Acasă, dar mai ales la Sinaia-Cumpătul, la Bușteni sau la Bran, unde lucram toamna la ediție,

se întrerupea seara curentul electric, pauzele intermitente putând uneori să dureze și ore întregi; recurgeam atunci la „armele secrete“ – lanterna chinezască sau lumânarea strămoșască...

În apartamentul de bloc muncitoresc în care locuiam era – se putea alfel? – la fel de frig ca în toată România, țară aflată, după cum bine se știe, în drum spre cele mai înalte culmi de civilizație și progres; noaptea, când temperatura se apropia de zero grade, ne culcam în pat cu tot echipamentul de munte pe care-l aveam pe noi, inclusiv hanoracul pe care ni-l trăgeam vitejește pe cap, cu gândul la zilele de vară...

O aventură era și drumul de la Casa Scânteii până în Piața Romană, ca să ajungem la Biblioteca Academiei; cu vestitul autobuz 31, de cele mai multe ori supraaglomerat, se circula făcând echilibristică pe scări, cu avantajul, totuși, că aici nu se plătea bilet...

Dar mult mai greu de suportat erau șicanele venite din partea forurilor de aviz, în special a celor de la partid. Împreună cu redactorul de carte Maria Cordoneanu și cu Adrian Anghelescu, distinsul redactor-șef al Editurii Eminescu, am operat de bunăvoie (dar scrâșnind din dinți) unele eliminări din text pe care le consideram absolut obligatorii ca volumul să poată apărea; în ultima fază, când cartea urma să plece la tipar s-a ivit însă problema – inacceptabilă pentru noi – a unor eliminări masive din ultimul capitol al primului volum (*Anul 1878* – care începea, bineînțeles, cu subcapitolul *Felonia rusească*). Exasperat, am decis, în ultimă instanță, să eliminăm de bunăvoie întreg capitolul cu gândul că s-ar fi putut ivi, cândva, niște vremuri mai bune care să permită apariția lui. Nici nu bănuiam atunci că „vremurile mai bune“ vor veni exact peste doi ani, făcând posibilă publicarea volumului II, în 1993, în cap cu vestitul capitol *Anul 1878*, neciumpăvit, deci cu toate referințele la a doua răpire a sudului Basarabiei, fapt care mi-a dat satisfacție ca basarabean care nu și-a uitat nicicând obârșiile.

Dar șicanele nu s-au oprit aici. Considerând că era o carte cu foarte multe probleme, tovarășii de la partid au hotărât să o dea unui cunoscut istoric de profesie, al cărui nume să presupunem că l-am uitat. Acesta – de altfel un distins istoric – probabil speriat de sarcina care i se trasese a căutat cu lumânarea și a găsit ultimele probleme ale volumului: colindele de Anul Nou – complet nevinovate – care se cântau de sărbători în anii 1870 pe străzile Bucureștilor („Trei crai de la Răsărit“ ș.a.). Au fost eliminate și acestea. Bineînțeles că absolut tot ce s-a tăiat atunci, în 1987, cu voie sau anevoie (marcat fiind cu puncte între paranteze drepte: [...]) s-a reintrodus în această ediție, frazele sau pasajele socotite atunci nepublicabile fiind indicate acum – spre știința cititorilor de azi – cu ghilimete ascuțite: « ».

Abia după ce s-au operat ultimele intervenții solicitate volumul a putut să plece la tipar, ca urmare a unui document venit de la partid – pe care l-am și văzut – semnat de unul dintre secretarii acestuia, mult-temut, Petre Enache.

Mai precizăm că în munca de redactare a notelor subliniare am fost foarte atenți la câteva detalii care ar fi putut irita „forurile superioare“. Astfel am avut mare grijă ca în note să nu apară prea des numele prințului Carol, pe care l-am numit adeseori cu indicativul: domnitorul, prințul, șeful statului. De asemenea, am evitat pe cât s-a putut să ne referim la armata rusă, ofițerii ruși etc. denumindu-i mai puțin supărător pentru vremea aceea: armata țaristă, ofițerii țariști ș.a.m.d.

Acest prim volum al *Bucureștilor de altădată* a fost tipărit la sfârșitul anului 1987, dar a fost difuzat în București și în țară începând din luna februarie 1988, așa cum o atestă Buletinul intern al Centralei Editoriale nr. 6, din săptămâna 8-13 februarie 1988. E interesant contextul editorial în care a apărut cartea în această săptămână: Nicolae Ceaușescu, *Apărarea națională a Republicii Socialiste România* (Ed. Militară); *Comandantului suprem. Imn ostășesc* (Ed. Militară); *Cinstind un om, sărbătorim o țară. Omagiu celui mai iubit fiu al patriei*, 588 pag. (Ed. Eminescu); *Omul și drepturile umane în concepția și practica socială românească* (Ed. Politică); *Reducerea costurilor de producție în unitățile agricole* (Ed. Politică); *Teorie și metodă în educația materialist-științifică* (Ed. Politică); *O sută de ani de poezie cubaneză*. Selecție, tălmăcire și prefață de Darie Novăceanu (Ed. Minerva) ș.a.m.d. Nu prea aveau ce să citească pe atunci bieții noștri concetățeni! În aceste condiții primul volum din *Bucureștii de altădată* a apărut în același an în două ediții, fiecare de câte 60 000 de exemplare, tiraj de neimaginat astăzi.

*

În vederea apariției acestei reeditări la generoasa Editură Humanitas, am colaționat, în șpalt, textul lui Bacalbașa cu originalul din 1927 (am găsit o singură greșală gravă de tipar), cu care ocazie am reintrodus toate pasajele eliminate de autocenzura noastră și de cenzura anilor 1980, amândouă la fel de antipatice. Mai dificilă a fost revizuirea notelor de subsol, mai ales în sensul actualizării denumirii unor străzi, multe dintre ele revenind după 1989 la vechea formă sau căpătând nume noi; ceva mai dificilă a fost precizarea actuală a destinației unor imobile, operație care a necesitat, de fiecare dată, deplasarea la fața locului pentru a afla că Romarta, Magazinul copiilor, cofetăria Teatrului (cu ajutorul căreia localizam vechea casă Resch de pe Calea Victoriei) etc. nu mai există.

Nu am putut să rescriem vechiul studiu introductiv, care data (parțial), dar am înlocuit prima parte (Viața) cu un articol publicat de noi recent (Constantin Bacalbașa – o jumătate de veac în slujba presei românești – în

Jurnalism & comunicare, an. II, nr. 3, vara 2003, pp. 89–96), iar partea a doua, păstrată, referitoare mai ales la *Bucureștii de altădată*, am revizuit-o sever cu foarfeca și radiera în mână.

Volumul II (1878–1884, apărut în 1993 la Editura Eminescu) și vol. III (1885–1888, apărut în 2000 la Editura Albatros), mult mai ușor de revizuit, vor apărea în funcție de disponibilitățile Editurii Humanitas.

Înainte de a încheia țin să mulțumesc tuturor acelor care, de-a lungul anilor, s-au pronunțat în presă mai mult decât favorabil referitor la această ediție insufându-ne curajul de a persevera atâta vreme cât s-a putut: Șerban Cioculescu (*România literară* nr. 14, 1988), Z. Ornea (*România literară* nr. 12, 1988; nr 13, 2001), Mircea Angheliescu (*Luceafărul* nr. 4, 6, 1994), Teodor Vârgolici (*Adevărul literar și artistic* nr. 205, 1994; nr. 595, 2001), Dan C. Mihăilescu (*Ziarul de duminică* nr. 8, 2001) ș.a.

T.A.
Mai 2013

O LĂMURIRE

Pe lângă atâtea reprezentări noi, războiul cel mare, nu știu de ce, a deșteptat impulsivitatea publicării *Memoriilor*.

În fiecare zi la vitrina librărilor din marile centre vedem un nou volum de Memorii. Oameni politici, generali, ziarști, femei, cu și fără ciorapi albaștri, capete odinioară încoronate, artiste intrate în vârsta critică, frumuseți perimate, toate și toți sunt cuprinși de frenezia publicării *Memoriilor*.

Cele mai multe din aceste monografii sunt autoapărări. Foști monarhi, diplomați, generali, bărbați de stat simt parcă nevoia de a se justifica în fața eternului tribunal al opiniei publice. Faptele lor, fie că au fost înfrângeri, fie că au fost izbânzi, sunt scuzate, apărute, tălmăcite sau numai amintite spre a fi scoase de sub praful uitării sub care erau amenințate să fie înmormântate.

Femeile din câmpul artei, al literelor sau chiar numai al galanteriei sunt și ele mușcate de precunoscutul șarpe al deșertăciunii. Memoriile femeilor dornice de a deveni celebre împodobesc vitrinele și, astfel, nesfârșitul domeniu al cunoștințelor umane este îmbogățit, astăzi, cu un bagaj de nimicuri agreabile și chiar de lucruri intime, pe care pudoarea femeiască se silea altădată să le ascundă cu îngrijire indiscreției profanatoare a vileagului.

Astăzi toate aceste precauțiuni nu mai sunt lucruri „la pagina” zilei.

Astăzi fiecare vrea să scrie cât mai mult despre dânsul pentru ca lumea să aibă zilnic gura plină cu numele său.

Oamenii vor să se perpetue, cel puțin să se prelungască cât mai mult în cercul conștient al omenirii, de aci dorința veșnic deșteaptă de a nu fi uitați. Și atunci când simt că fugaciul timp a întors pagina pe care era înscris numele lor și că nimenea nu mai vorbește despre ei, se grăbesc să amintească că trăiesc încă.

Dorul eternizării, care este un atribut al materiei veșnic în transformare și veșnic nemuritoare și care a născut religia vieții viitoare, este acela care a pus la modă intena publicitate a *Memoriilor*.

Cartea însă, pe care o public astăzi, nu are nimic din acest caracter egoist. În volumul de față, ca și în toate cele ce vor urma, vorbesc numai despre alții, despre mine foarte rar, foarte pe scurt și numai atunci când interesul povestirii reclamă.

Apoi preocuparea mea de căpetenie a fost să fiu nepărtinitor și veridic. Stilul m-am silit să reprezinte felul în care vorbesc.

Îmi dau seama că altă racilă postbelică este și sportul, în adevăr athletic, al unor scriitori de a face „stil“. Și nu o dată m-am întrebat, în clipele când citirea oarecăror stiliști chiaburi în adjective mă amenința cu înăbușirea, la ce severitate de sudație se supun acești scriitori când scriu pentru publicitate.

Acest fel de a scrie este și el o poză, adică un atentat la bunul simț în interesul originalității. Dacă molima nu se va abate din calea civilizației noastre, suntem amenințați cu o bogăție nouă: fiecare scriitor va avea în viitor, pe lângă pantaloni, ghețele sau pălăria sa și „stilul“ său particular și brevetat. Marca de fabrică, de altfel, a oricărui scriitor mare.

Cărticica de față este scrisă fără „stil“. Am scris tot așa cum vorbesc: simplu, limpede, precis și fără înflorituri. Am scris pentru ca să informez și pentru ca lumea să mă înțeleagă.

Cel mai frumos stil este acela pe care îl pricepe ușor de la cel mai cult până la cel mai incult. Scrisul nu este nici un mister, nici o știință rezervată priceperii specialiștilor, este numai o unealtă de reprezentare a cugetării. Acel scriitor care știe să redea în chipul cel mai ușor de înțeles lucrul pe care îl spune, acela este scriitorul cel mai mare. Adaosurile de înflorituri seamănă cu acele stucării care, sub cuvânt de a înfrumuseța, încarcă și îngreunează.

Linia simplă este, în literatură, ca și în arhitectură, cea mai estetică. Negreșit, cu condiția ca acel care o trage să fie însuflețit de sentimentul artistic.

Pornind de la această credință, am scris paginile ce vor urma, precum spusei, simplu, fără meșteșugire căutată, le-am scris, cum se spune, „pe înțelesul tuturor“.

A doua preocupare mi-a fost să nu spun neadevăruri.

Negreșit, nu am pretențiunea să fi înregistrat toate faptele petrecute de la 1870 la 1914, fără să fi uitat pe unele. Memoria unui om, chiar completată cu consultări ulterioare de documente ale vremurilor, are slăbiciunile ei firești. De aceea prețios că lipsuri trebuie să fie în volumul pe care îl pun acum sub ochii cititorului, neadevăruri însă nu.

Faptele, câte le-am înregistrat, mi le-a pus la îndemână numai memoria, dar acele autentice, cât și stabilizarea cronologică mi le-au procurat colecțiile ziarelor din răstimpul acestor 55 de ani.¹ Nici o îndoială, deci, asupra verității.

Pentru ușurarea scurgerii în public a lucrării, ținând seama de marea scumpete a hârtiei, cernelii, a mâinii de lucru și a operației tipăritului în general, *Bucureștii de altădată* va apare în mai multe volume.

1. Mai exact, dacă ne referim la perioada pe care o înfățișează *Bucureștii de altădată*, 1871–1914: 44 de ani.

Volumul al 2-lea va apare cât mai curând.

Sunt un povestitor. Astfel n-am avut altă grijă decât să scriu adevărul asupra trecutului, fiind cât mai complet despre fapte și cât mai nepărtinitor despre oameni.

CONSTANTIN BACALBAȘA

ÎN BUCUREȘTI

La sfârșitul lui august 1871 tatăl meu mă aduse din Brăila la București.

Născut în Capitală la 21 august 1856, pe Dealul Spirii (mai târziu strada 13 Septembrie și acum strada Uranus), în casa care poartă astăzi no. 32, aveam atunci 15 ani împliniți. Copilăria, clasele primare și 3 clase gimnaziale le absolvise în Brăila; acum eram adus să fiu înscris în clasa a IV-a a unui liceu din București.

Am tras la Hotel Concordia-veche¹, de pe strada Germană, astăzi strada Smârdan. Era pe seară. Am prânzit la restaurantul hotelului iar a doua zi dimineața am dejunat la birtul lui Hristodor², cel dintâi birt din București pentru bucătăria zisă orientală. Coana Uța, soția sa, femeie frumoasă și cu virtute intransigentă, bucătăreasă de mâna întâi, mâna dreaptă a bărbatului pentru cârmuirea fondului de comerț și prietenă de mâna stângă pentru mulți clienți pe alese, era îngerul tutelar al acestui local gastronomic. Acest birt era instalat într-o casuță joasă pusă în colțul stradei Râureanu³ cu Calea Victoriei, atunci Podul Mogoșoaiei. Astăzi casa nu mai este, în locul ei s-a clădit o casă cu etaj în care e instalată Librăria Hertz.

Când am intrat înăuntru am rămas în admirație în fața unui nesfârșit galantar așezat în mijlocul sălii pe care erau așezate tăvi și farfurii lungi cu movile de raci fierți, pilaf de raci, pui fripți, fructe și alte felurite bunătăți.

---

1. Hotelul Concordia-veche (str. Smârdan nr. 42) a funcționat până în anii celui de-al Doilea Război Mondial; aici, în seara zilei de 23 ianuarie/4 februarie 1859 fruntașii partidei naționale au hotărât alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn și al Țării Românești. În 1872 hotelul avea 90 de camere, prețul lor fiind de 3-8 franci = lei pe zi; în clădirea hotelului se mai afla un restaurant cu bucătărie germană, o cafenea și o sală de biliard.

2. În 1871 „Hristodor Eliad Birtașul“ își avea localul pe „strada Măgureanu- Râureanu“ (cf. *TEL.*, an. I, 22 octombrie 1871, p. 4, reclamă în care acesta își anunța eventualii clienți că vinde „vin negru vechi de trei ani – cu vadra, ocaua și butilia – prețul 1 sf[anț] ocaua“).

3. Strada Râureanu există și astăzi cu același nume; e o stradă cu câteva case, care pornește din dreptul Dâmboviței și urcă în pantă ușoară către Calea Victoriei, la începutul acesteia.

O zi mai târziu tatăl meu mă instalează în Pensionatul Buchholtzer⁴. În fundul unei mari curți se afla casa, dărâmată acum, care era pensionatul. În dreapta era Pensionatul de fete Gachstater, fost Manalotti, în stânga Curtea de Apel. Toate acestea au dispărut spre a face loc Palatului de Justiție⁵ și stradei din dosul său.

Toată regiunea aceea de pe vremuri a dispărut și a lăsat locul unor radicale transformări.

Dâmbovița necanalizată, îngustă, joasă, murdară, trecea tot mai jos de biserica Domnița Bălașa, însă albia ei era mai apropiată de strada Carol⁶, apoi cotea la stânga în dosul Liceului Sf. Sava⁷ și uda grădina din dos a Institutului Buchholtzer. Acolo era și un vad de unde luau sacagii apă, iar noi, elevii, ne scăldam vara.

Cheiurile Dâmboviței nu existau, grădina bisericii Domnița Bălașa nu exista, spitalul și ospiciul nu erau clădite. Palatul de Justiție nu exista.

Pe marginea gârlei, cam pe terenul pe unde trece astăzi albia ei, era o casă măricică, în care era instalat Institutul de băieți Șeicaru.

Când am intrat în pensionat m-am pomenit în altă lume decât aceea în care trăisem. Amestecul de tot felul de elevi, lipsa unei discipline severe, licența și absența simțului moral la mulți dintre colegi, îmi făcu deodată o rea impresie. Dar m-am deprins. Eram la vârsta repedei convertiri.

Am admirat repede spiritul de inițiativă și de șiretenie al multora dintre colegi. Eu eram o perfectă mazetă⁸ care niciodată nu m-aș fi priceput să rezolv cu atâta destoinicie atâtea probleme de-ale noastre.

Iată o dovadă de șiretenie.

4. Pensionatul de băieți al lui Carol Buchholtzer, înființat în 1842, își avea sediul, în 1871, pe Podul Caliții (Calea Rahovei de astăzi), în casa Băleanu; iată textul anunțului privind deschiderea anului școlar 1871–1872, publicat de Carol Buchholtzer în presa vremii, chiar în zilele când Bacalbașa sosea în București: „Cu onoare anunț onor. public că cursurile anului școlar 1871–1872 în acest institut se vor începe cu 1 septembrie a.c. Acest institut, luând de bază experiențele lungii sale vieți va conlucra din răspuneri și pe viitor la împlinirea mării sale misiuni care este: «educațiunea morală și intelectuală a junimii noastre române»” (*TEL.*, an. I, nr. 122, marți 31 august s.v. [stil vechi], 1871, p. 4).

5. Clădirea Palatului Justiției (Tribunalul Capitalei) de pe Splaiul Independenței colț cu Calea Rahovei a fost ridicată între anii 1890 și 1895.

6. Astăzi Strada Franceză.

7. Colegiul Sf. Sava a funcționat între anii 1851 și 1881 în „casele de la Măgureanu”, construite de Șerban Cantacuzino în preajma bisericii Măgureanului, demolată în 1897, acolo unde mai târziu s-a deschis strada Răureanu; aceeași clădire adăpostise „Academia” grecească de la Sf. Sava între anii 1803 și 1821, amintită de Ion Ghica în scrisorile către Vasile Alecsandri (*Școala acum 50 de ani; dascăli greci și dascăli români*).

8. *Mazetă*, aici cu sensul de: nepriceput, nedescurcâreț.

Elevii erau obligați să vorbească în timpul recreațiilor numai în limba franceză. Acela care era prins că vorbea românește primea o bilă de lemn pe care trebuia s-o poarte până ce prindea pe un alt elev vorbind în limba română spre a i-o trece. Elevul care avea bila, fie la dejun, fie la masa de seară, pierdea dreptul la un fel de mâncare.

Dar s-a găsit repede mijlocul de a se eluda măsura. Anume s-a întocmit o listă în care toți elevii s-au înscris cu felul de mâncare ce nu le plăcea și la care renunțau de bunăvoie. Cu o jumătate de oră înainte de fiecare masă ne informam la bucătărie despre felurile de bucate. Era, de pildă, cartofi cu carne, ne uitam pe listă și găseam că acest fel de mâncare nu place lui Vasilescu. Ei bine, Vasilescu primea bila la prânzul acela.

Apoi erau elevii bucureșteni pe care părinții îi luau acasă sâmbătă seara și-i aduceau înapoi luni dimineața. Întotdeauna bila era la unul din elevii care plecau acasă. Bineînțeles că, nemaifiind bila în pensionat, toată lumea vorbea românește.

Însă niciodată direcțiunea institutului nu s-a gândit că e păcălită, deși sistematic bila era întotdeauna la un elev care pleca acasă sâmbătă seara.

Și astfel toată lumea vorbea acum românește fără nici o șfială.

Cu toate acestea însă, între elevi era mare solidaritate și multă bună-credință. Niciodată complotul n-a fost trădat și niciodată un elev, surprins că vorbește românește, nu a contestat faptul și nu a refuzat să primească bila.

Totuși spiritul de abnegație și de cavalerism nu prea era răspândit. De la vârsta aceasta tânără spiritul de conservare și un fel de diplomație șireată caracterizau pe cei mai mulți.

Faptele următoare vorbesc.

De mai multă vreme un vânt de nemulțumire sufla printre elevi din cauza proastei calități a mâncării. Eu, personal, nu eram nemulțumit, fiindcă, la vârsta aceea – nu aveam decât 15 ani – nu dam nici o importanță hranei. Dar, din spirit de solidaritate și împins de acel imbold care m-a animat întotdeauna de a nu-mi părăsi tovarășii de luptă, am intrat cu entuziasm în mișcare. Era vorba să se găsească cineva care să redacteze o plângere către director și să semneze cel dintâi în capul celorlalți.

Inițiatorii ideii, cari erau din clasele superioare, deci mai vârstnici decât mine, se codeau. Le trebuia unul care să scoată castanele din foc și să ia răspunderea. Atât de tineri, și totuși aveau acel simț de conservare care, în viața de mai târziu, se numește „dibăcie“ și „deșteptăciune“.

Omul fu găsit, acela eram eu. Încă de atunci am avut curajul faptelor ce săvârșeam și nu mi-a plăcut să fiu în dosul paravanelor. Spiritul de revoltă începea să mă însuflețească. Deci am scris plângerea și am semnat-o cel dintâi. Apoi am dus-o singur domnului director Buchholtzer.

Seara, înainte de culcare, era obiceiul ca toți elevii să se adune în holul de jos și să facă rugăciunea. Unul o spunea și ceilalți, sub privigherea pedagogilor, făceam crucile. Din când în când apărea în capul scării și bătrânul Buchholtzer, care asista.

În seara zilei în care i-am dat petiția, Buchholtzer apare și, după ce sfârșim rugăciunea, face semn cu mâna că vrea să vorbească.

Buchholtzer ne domina de sus, din capul scării, cu statura lui erculeană și fiindcă era domnul director. Apoi cu glasul său de bas adânc începe:

— Cine e Bacalbașa?

Ies din rânduri și mă arăt.

— Eu, domnule director.

— Tu ai scris petiția asta?

— Eu.

— Tu ai compus-o?

— Da, eu.

— Cine te-a îndemnat?

— Nimenea, dar am fost toți de părere.

Aci nu spuneam adevărul, fiindcă ideea nu era a mea, ci fusesem îndemnat.

— Carevasăzică tu ești capul bucatelor, tu faci revoluție în pension: până a fi venit tu toți erau mulțumiți de mâncare și acuma ție îți pute. Dar la tat-tu acasă ce-ai mâncat? Zici că nu aveți pâine destulă, dar pâinea multă nu e bună, face scrofulle, întreabă pe doftor! Fiindcă tu ești capul bucatelor și îndemni pe ăilalți la revoluție, n-ai să ieși patru duminici!

Amin.

M-am uitat împrejur, dar n-a mișcat nimeni, nici un gest de solidaritate!

Deși eu fusesem îndemnatul, eu treceam drept îndemnătorul. Deși eu nu mă plânsesem niciodată împotriva mâncării, eu eram cel căruia mâncarea îi pute.

În loc să găsesc la ceilalți compătimire, am găsit zeflemeaua. Care mai de care mă lua în râs:

— Ai cam pățit-o! Te-a luat dracul! Te-a luat Buchholtzer la ochi! Etc. etc.

Aș fi putut să denunț pe adevărații instigatori, mai ales că petiția era acoperită de multe semnături, dar consideram lucrul ca rușinos.

De multe ori mai târziu m-am gândit la această întâmplare. Și, instruit de faptele vieții, am înțeles că mai niciodată cei cari stau în capul mișcărilor nu sunt adevărații conducători. Masele nu sunt conduse niciodată din față, ci totdeauna din dos.

Șefii politici sunt ca și generalii: comandă acoperiți.

Conducătorii aparenti, cei cari au onorurile rândului dintâi, sunt, de cele mai multe ori, instrumentele.

Moralitatea acestui tineret lăsa foarte mult de dorit. De altfel vina venea și de la desăvârșita incapacitate și nepăsare morală a direcțiunii.

Într-o zi îmi vine de-acasă o ladă cu de-ale mâncării, mai ales lucruri dulci. Elevii au simțit și i-au pus gând rău.

Alături de sala de meditație unde ne preparam lecțiunile era odaia cufelor. În această cameră erau așezate toate cuferele elevilor și tot această cameră era fumătorul școlii. După dejun ca și după masa de seară ne adunam acolo toți cei mai mari și fumam.

Dar fiindcă nu toți aveam, întotdeauna, tutun și parale, se introdusese sistemul abonamentului. Adică cel care n-avea tutun se înscria la țigara celui care avea și care fuma. Acesta nu avea dreptul să fumeze țigara întreagă, ci, după ce consuma două-trei părți, o trecea abonatului no. 1. Fiindcă de multe ori erau înscriși câte doi și trei abonați, cel din urmă de-abia dacă mai putea prinde mucul cu vârful degetelor și nu mai avea decât un singur fum de tras.

Deși acest fumător era cu totul public, niciodată direcția pensionatului nu a intervenit.

În această sală era și lada mea cu bunătățile.

Într-o duminică am simțit că se pregătește ceva. După dejun elevii ieșeau în permisie, dar văzui că unii granguri se plimbau prin curte. În sfârșit am ieșit, iar când m-am întors m-am dus drept la camera cu lăzile. Lada mea era complet golită, nu mi se lăsase nici de poftă.

Bineînțeles, am reclamat imediat, însă domnul subdirector Radu mi-a răspuns că:

— Ce vrei să le fac? Păzește-ți lucrurile mai bine altă dată!

Aceasta era a doua decepție. Venisem de acasă cu alte principii, cu ideea că orice faptă rea, că, mai ales furtul, trebuie aspru pedepsit; dar aci, într-un institut de educațiune, furtul nu era nici măcar urmărit.

Aveam printre colegi chiar hoți de profesie. Îmi aduc aminte de unul care avea un belciug cu vreo patruzeci de chei de toate mărimile și pentru toate felurile de broaște. Oriunde găsea o cheie și-o adjuca, apoi opera toate lăzile și pupitrele colegilor, de unde fura mai ales lucrurile de mâncare.

Dar era ceva și mai rău. Printre pedagogi aveam pe un oarecare „Musiu Wiess“, un evreu elvețian roșu la păr și la față, care avea vițiul rușinos de a masturba elevii. Nu era din dormitorul meu, ci din cel de alături. Când mi s-a spus lucrul nu am vrut să-l crez; dar când mi-a fost confirmat de mai mulți, am pus la cale o mică revoltă. De rândul acesta am fost eu instigatorul. Într-o dimineață dormitorul nostru s-a revoltat și Musiu Wiess a fost bătut cu pernele. Cazul a ajuns la urechile lui Buchholtzer și Musiu Wiess a fost concediat.

În asemenea împrejurări am făcut cunoștință cu Bucureștii și cu moravurile lui.

TABLA DE MATERII

<i>Prefață Constantin Bacalbașa (1856–1935)</i>	5
<i>Notă asupra ediției (1987)</i>	35
<i>Notă asupra ediției (2013)</i>	41
O lămurire	45
În București	49
BUCUREȘTIUL ÎN 1871	
Politica, 59. Revoluția din Ploiești, 66. Scrisoarea către Ambron, 68.	
Curentul francofil, 71. Politicianismul, 71. Petiția de la Iași, 74.	
Literatura, 84. Cestiunea evreie, 94. Finanțele, 100. Teatrul, 101.	
Târgul Moșilor, 109. Tragerea la semn, 110. Orașul, 112. Tipuri	
bucureștene, 153. Viața bucureșteană, 156. Moravuri și farse, 161.	
Ziaristii și scriitorii, 166. Oamenii zilei, 169. Doctorul Drasch, 178.	
Întâiul congres al presei, 184.	59
ANUL 1872	
Liberalismul epocii, 192. Moartea lui Ion Heliade-Rădulescu	
și a lui Dimitrie Bolintineanu, 196. Diverse, 198.	192
ANUL 1873	
Apele de la Văcărești, 200. Circul Suhr, 202.	
Moartea prințului Alexandru Cuza, 204. Diverse, 213.	
Statuia lui Mihai Viteazul, 214. Teatrul, 216.	200
ANUL 1874	
Diverse, 219. Statuia lui Mihai Viteazul cauză	
de turburări studențești, 227. Oameni noi, 230.	
„Revista“ la Teatrul Național, 232.	219
ANUL 1875	
Vestitele alegeri din 1875, 240. Coaliția de la Mazar-pașa, 243.	
Acțiunea și agitația opoziției, 264. Convențiunea	
comercială cu Austro-Ungaria, 270.	236

ANUL 1876

- Importante știri politice, 279. Diverse, 282. Căderea cabinetului
 Lascăr Catargiu, 285. Cum mi-am luat bacalaureatul, 292. Politice, 294.
 Noul regim liberal, 304. În preajma anului 1877, 315. 279

ANUL 1877

- Evreii din România, 326. Agitația politică, 328. Diverse, 332.
 Intrarea rușilor în țară, 337. Proclamarea Independenței, 350.
 România în război, 354. Bucureștii pe vremea rușilor, 378.
 Căderea Plevnei, 390. Două crime celebre, 394. 326

Addenda 397

Indice de nume de persoane 425

Indice de nume de locuri din orașul București și din împrejurimi 443